

V KALENDÁRIU 2023-2024 BUDE VČELÁROM RADIŤ JÁN VASIL'

Jeden včelársky rok končí, ďalší začína. Rovnako je to aj s Kalendáriom Včelára, ktorý posledným článkom v rade ukončil Ing. Jaroslav Gasper, PhD. Na ďalší včelársky rok už na čitateľov Včelára čakajú rady profesionálneho včelára a chovateľa matiek žijúceho v Martine, ktorý je pôvodom od Michaloviec a zároveň predsedu Základnej organizácie Martin Slovenského zväzu včelárov, Ing. Jána Vasiľa. Pozhovárali sme sa s ním preto o jeho včelárskych začiatkoch i včelárskej súčasnosti.

AKO STE SA DOSTALI K VČELÁRENIU?

Včelárenie je naša rodinná tradícia, včeláril otec aj dedo, máme za sebou už takmer pol storočie včelárenia. Pochádzam z obce Hažín, ktorá je vzdialenosť 10 km od Michaloviec. Obec sa nachádza na Východoslovenskej nížine, kde znáškové pomery predstavuje lieska, vrba, ovocné stromy, repka olejná, agát a slnečnica, prípadne lesná znaška pri vyššie položených stanovištiach.

Už od mala sme s bratom pomáhali otcovi pri včelách, včely sme mali doma a kočovali sme s maringotkou a traktorom na repku a slnečnicu, prípadne za agátom. Vytačali sme med na ručnom medomelete priamo v maringotke, otec vyberal rámkiky, mama vytáčala a my sme pomáhali. Keď som sa v škole naučil písat, dostał som bojovú úlohu písat záznamy do písanky. Samozrejmosťou bolo podávanie včelárskych pomocok ako každý malý chlapec, ktorý pomáha pri včelárení. Postupne nás otec posúval dopredu až k samostatnému včeláreniu. Neskôr som dostał tri zmetence, s ktorými som začal a postupne ich rozmnožoval až na dnešný počet včelstiev.

MÁTE VČELÁRSKY ZÁŽITOK Z DETSTVA, KTORÝ VÁM UTKVEL V PAMÄTI?

Rozhodne! Dodnes napísané v zdravotnej karte, že som

alergický na včeli jed. Keď som mal asi 12 rokov, vtedy som už vyberal rámkiky s medom spolu s otcom po odkvitnutí repky. Dostał som vtedy nejakých 10 žihadiel a samozrejme som trochu opuchol. Otec ma poslal domov na bicykli, čo boli zhruba dva kilometre. Aktívnym bicyklovaním sa mi jed dostał do celého tela, prišiel som domov v stave, že som pomaľy nevedel dýchať. Dedo, keď ma zbadal, tak ma rovno naložil do auta a išli sme do nemocnice. Týždeň si ma tam nechali na pozorovaní.

Dnes sa na tomto príbehu všetci smejeme. Včelárim profesionálne, denne dostanem aj viac žihadiel a nemám už takmer žiadnu reakciu. Telo sa zrejme dá naučiť všetkému, často je to o tom či sa nechám hned a ľahko odradiť. Mňa ani už spomínaný zážitok neodradil od koníčka, ktorý sa mi postupne stal povolaním.

NA AKÝCH MIERACH STE VČELÁRILI?

Prakticky od doby ako si ja pamäťom sme včelárili na rámkovej miere B10, ktorej som ostal verný dodnes. Zo začiatku sme sice mali zadováky rámkovej miery 39 x 24 cm, ale tie mal otec ešte po svojich detských začiatkoch, keď začínať ako chlapec vo včelárskom krúžku. Tie sme postupne eliminovali a prešli na rámkovu mieru B10. Dlhodobo sa počty včelstiev, ktoré sme obhospodarovali pohybovali okolo 50 včelích rodín.

AKÉ PRODUKTY STE VTEDY VYRÁBALI?

Mama škrabala propolis pri vytáčaní a čistení rámkov a robila propolisovú tinktúru. Spracovávali sme vosk na medzistienky. A musím povedať, že už môj otec zaviedol uzatvorený kolobeh vosku. Vosk sme nikdy nekupovali, ale medzistienky sme si dávali vyrábať z vlastného vosku výrobcovi Danielovi Valkovi, u ktorého sme vedeli, že nám ho nezamení za cudzí.

Chovali sme aj matky, ale pre vlastnú potrebu. Otec kúpoval uznanú slovenskú líniu Košičanku od pána Bojtima z Dargova. Každý rok vzal 10-20 matiek. Tie, ktoré sa chovali bez rojovej nálady, robili len tichú výmenu, s najmenšou pichavosťou a dosahovali nadpriemerné medné výnosy sme si ďalej pre vlastné potreby chovu rozchovávali vo vlastných oplodniačikoch, ktoré otec vyrábal z dreva. Vždy sme však veľmi detailne viedli evidenciu všetkých matiek a včelstiev.

VYŠTUDOVALI STE LESNÍCTVO VO ZVOLENE. SPOJILO SA U VÁS LESNÍCTVO SO VČELÁRSTVOM?

Dedo pracoval nejaký čas ako robotník v štátnych lesoch, otec je lesník. Ja som vyštudoval strednú školu lesnícku v Prešove a neskôr lesníctvo na Technickej univerzite vo Zvolene. Od mala som trávil veľa

J Vasil' pri kontrole matečníkov / V. Machálík

času s otcom v lese a práca lesníka, ako povolanie sa mi vždy páčilo. Mal som blízko k prírodrovode a biológii. Jednoducho som k tomu mal vzťah.

Po vysokej škole som pracoval v ČR ako lesní mestr. Neskôr som sa vrátil na Slovensko, kde som pôsobil na pozícii ako lesník vo Vojenských lesoch a majetkoch SR a potom v štátom podniku Lesy SR. Momentálne sa však venujem profesionálne včeláreniu. Mať 200 včelstiev i profesionálny chov matiek sa jednoducho časovo nedalo s prácou v lesoch skíbiť.

Lesnícke vzdelanie mi pri včelárení veľmi pomáha. Vďaka tomu viem vybrať naozaj kvalitné stanovište. Vidím niekedy akoby až za roh. Rozumiem lesu, vidím znášku, kde aká bude. Je to veľká výhoda.

DNES PÔSOBÍTE V MARTINE. ZAČALI STE S VLASTNÝMI VČELAMI AŽ TAM?

Do Martina som prišiel s 30-timi včelstvami. Usadili sme sa tu,

kedže manželka odtiaľto pochádza. Malá a Veľká Fatra sa mi veľmi páčia z hľadiska drevinového zloženia lesov a členitosti reliéfu tejto oblasti. Hovorí sa tomu Turčianska záhradka. Výborné znáškové pomery v tejto podhorskej oblasti i kvalitné možnosti rozmiestnenia včelstiev z hľadiska plemenitby. Teploty na našich lesních stanovištiach nedosahujú 35 °C, ako sa to už deje na Východoslovenskej nížine. Ako lesníkovi sa mi tu veľmi páči. Stále však chodím pomáhať so včelami rodičom na východoch.

ČÍM SA ZAOBERÁTE V SÚČASNOSTI?

Momentálne obhospodarujeme okolo 200 včelstiev, čo je samozrejme plastický počet hlavne počas sezóny. Profesionálne sa venujem chovu matiek a taktiež pripravujeme aj odloženice na následný predaj pre včelárov.

Včely máme už len na pevných stanovištiach, i keď som v minulosti kočoval aj v tejto podhorskej oblasti. Ešte dva roky dozadu som

mal 11 stálych stanovišť, ale okresal som počet na 8 vo výškach od 450 do 1000 m. n. m. Dôvodom zníženia boli nielen definovanie tých najlepších z hľadiska znáškových pomerov, ale pre mňa ako chovateľa matiek, bola prioritou izolácia stanovišť od ostatných včelárov vzhľadom na plemenitbu.

AKÉ MÁTE SKÚSENOSTI S DREVENÝMI A POLYURE- TÁNOVÝMI ÚĽMI?

Výhodou polyuretanových úľov je v prvom rade váha. Polyuretanový nadstavok má 1,6 kg a nezateplené B-čko hrúbky steny 25 mm má cca 9 kg. A taktiež polyuretanové sú komfortnejšie na prezimovanie včelstiev. B-čková rámková miera je dobrá, v minulosti som využíval nezateplené úle, na ktorých som začínať. V zime sa aj napriek priedušnej stropnej pokrývke, priedušnej uteplivke a dobre odvetrateľným vrchnákom objavovala po stranách úla pleseň. Pri polyuretane sa to vôbec nedeje. Preto som prešiel na nové úle pre všetky produkčné a plemenné včelstvá. Teraz do nezateplených úľov robím

J. Vasiľ pri prelarvovaní systémom Nikot / V. Machalík

len odložence. Tento spôsob ma neobmedzuje priestorovo, ako v prípade, že by som využíval 5-rámkový plemenáč. Keďže mám štandardné úle B10, postupne rozširujem odloženec vkladaním medzistienok až na 8-9 rámkov podľa potreby. Nemá zmysel predávať staršie nadstavky, využívam ich preto týmto spôsobom.

AKÝ SYSTÉM OŠETROVANIA VČELSTIEV VYUŽÍVATE?

Počas sezóny cez znáškové prestávky dám bielkovinovú podporu včelám, aby matky dobre plodovali. Čo sa týka ošetrovania, používam odparovače Nassenheider na odparovanie kyseliny mravčej. Využívam tiež sublimáciu kyseliny šťaveľovej, ale aj pásiky s glycerínom. V minulosti som používal EKOPOL, BISANAR a éterické oleje. Na zimné krmenie používam roztlačený cesnak proti nozéme a dám do krmiva aj éterický olej borovice lesnej.

Využívam Varidol v dvoch

formách, buď sublimáciu aresólu prostredníctvom vyvíjača alebo Fureto ako posledné liečenie na bezplodový stav.

AKÉ PRODUKTY VYRÁBATE?

Výrobkom sa venuje preďovšetkým moja manželka, ktorá s tým začala ešte, keď sme boli na východnom Slovensku. Názov firme sme dali pôvodne „Pčola, med z východu“. Niektorí si dokonca mysleli, že moje priezvisko je Pčola. Ale teraz sme už zmenili názov na Včelia farma Pčola. Rodičia včelária so 100 včelstvami v oblasti východoslovenskej nížiny no stále tvoríme jednu včeliu farmu.

Manželka absolvovala Základnú umeleckú školu a má blízko k tvorbe a kreatíve našich produktov. Aktuálne však výroba týchto produktov u nás stále beží vo veľmi obmedzenom režime, keďže sa tejto činnosti venuje popri materskej dovolenke a naše tri deti sú na prvom mieste.

Od začiatku nášho včelárstva sa špecializujeme na lesné a jednodruhové medy, pokiaľ to počasie umožní. Taktiež vyrábame pastovaný kvetový med, ktorý tvorí základ pre širšiu škálu medov ochutených ovocím, korením, kakaom, či peľom s propolisom. Ako každý včelár získavame včelí vosk i propolis, z ktorého vyrábame propolisovú tinktúru a mastičku a v objeme zhruba do 100 kilogramov ročne aj obnôžkový peľ, ktorý má veľmi stabilnú skupinu zákazníkov.

Nedávno sme postavili potravinovú prevádzku nielen na spracovanie všetkých včelích produktov, ale následne aj na ich zapracovanie do portfólia ostatných našich nielen kozmetických, potravinárskej, ale aj produktov doplnkovej výživy. Ja sa skôr zaoberám výrobou medoviny a medového destilátu v zimnom období. Výrobu nevarenej, prírodnnej medoviny som sa bol učiť u pána Tomku a neskôr som sa venoval aj výrobe medového piva. Dnes spolu-

pracujem s remeselným pivovaram Čierny Kameň z Liptovských Revúc.

ODKEDY SA VENUJETE CHOVU MATIEK?

S chovom matiek som v kontakte ešte z detstva. Plemenitba ma vždy zaujímalu. Začal som sa chovu matiek venovať po vysokej škole pre vlastnú potrebu a vlastnosti, ktoré som chcel od svojich včiel. Pre mňa bolo zlomové, keď som ako neprofesionálny včelár volal včelárom a chovateľom matiek na kontakty v časopisoch, extrémne často som dostával odpoved', že nemajú matky.

Choval som viac matiek pre seba aj pre známych. Objednávky sa stále zvyšovali. Prihlásil som sa preto za člena Združenia chovateľov včelích matiek Slovenskej kranskej včely a rozhodol som sa absolvovať viačeré kurzy. Pri výbere stanovišť som kládol veľký dôraz na ich dobrú geografickú polohu hlavne kôli plemenitbe a trúdom, aby boli viac-menej izolované. Do Martina som si priniesol včelstvá prevažne s matkami – dcérami už spomínanej uznanej línie Košičanka. Následne som ju zakomponoval do svojho chovu.

ČO VÁS DOVIEDLO K PRÁCI NA VLASTNEJ LINII?

Vlastnú líniu som začal riešiť po pristahovaní do Turca. Bývalý kolega mál v tomto regióne svokra, ktorý mal zdravotné problémy. Včeláril vo včelíne s 30-timi včelstvami. Požiadal ma, či by som sa neprišiel pozrieť na včely a pomohol ich zazimovať. Ja som pozvanie prijal, prišiel, zazimovali sme včely, lenže svokor v zime zomrel. Dohodli sme sa, že preberiem všetky včely aj s vecami. Ukázalo sa, že tento 80-ročný včelár bol pôvodom z Oravy a viedol si kvalitné záznamy. Mal bud' miestne matky, alebo si ich nosil z Oravy od svojich rovestníkov. Nikdy nekupoval žiadne včely zo zahraničia.

Z tých 30-tich rodín som preto vybral niekoľko najlepších matiek, i keď boli pichavé, ale výborného zhromažďovacieho pudu pre danú lokalitu. Povedal som si že, mám dobrý lokálny genofond, včelár po sebe zanechal kvalitnú prácu. Následne som bol za pánom Ing. Jánom

Pri práci s oplodniačíkmi na včelnici v Martine / V. Machalík

Kopernickým, CSc., ktorý mi výrazne pomáhal a stále mi radí.

Hlavnou myšlienou pre uznanie tejto línie je zachovanie nie len mojej práce a času, ktorý do toho vkladám, ale aj práce včelárov predomou, pre budúce generácie. Snažím sa zošľachtiť včelu tak, aby sa s ňou dobre pracovalo či už v nízinných ale aj horských podmienkach každému včelárovi.

ROBÍTE AJ INSEMINÁCIU MATIEK?

Prvýkrát mi matky pomáhal inseminovať pán Kopernický, potom Vladimír Sokol. A tým, že mám lesnícke vzdelanie, nakontaktoval som bývalého riaditeľa Národného parku Malá Fatra a do vzdialenej, izolovanej lokality, som vyniesol kovovú klietku na ochranu včelstiev proti medvedovi. Nasledne som tam zriadil izolovanú oplodňovaciu stanicu kde som spravil pári kombinačných párení. To boli začiatky mojej plemenitby.

V tom čase som absolvoval aj inseminačný kurz na Českom včelárskom výskumnom ústave v Dole u Ing. Dalibora Titěru, CSc. a následne aj na Ústave včelárstva v Liptovskom Hrádku. Prvý inseminačný prístroj som si kúpil v Dole. Inseminácia dokáže skrátiť plemenársky čas oproti prírode, avšak nič nemení na veci, že včelstvá s plemennými matkami je potrebné treba detailne sledovať. Momentálne inseminujem na nemeckom prístroji SCHLEY.

Preferujem však prírodný výber a izolovanú oplodňovaciu stanicu. Momentálne máme zriadenú izolovanú oplodňovaciu stanicu vo Veľkej Fatre v nadmorskej výške 985 m. n. m.. Geneticky sice máme rovnakých trúdov, ale len príroda urobí najlepšiu selekciu, ktorý je najsilnejší, fyzičky najzdatnejší, ktorý sa presadí. Človek nevie povedať, ktorý z tých 2 500 trúdov na izolovanom stanovišti je najlepší.

Mgr. Vladimír Machalík